

Piesele „bucureștene” ale maestrului

Teatrul lui Victor Eftimiu, împreună cu personajele sale, impresionează prin plurivalență, printr-o structură complexă, dominată de formele superioare de expresie ale spiritului, epatează prin virtuțile lor scenice.

Simptomatice — pentru structura complexă a dramaturgului — ni se pare a fi chiar numărul impresionant al pieselor sale (peste cincizeci!) sau varietatea categoriilor lor literare (legende românești, tragedii antice, drame medievale, tragicomedii țărănești, comedii provinciale, satire bucureștene, piese cu subiecte importate). Ne propunem să reperăm (în prezentul comentariu) această caracteristică a dramaturgiei lui Victor Eftimiu, ancorind analiza noastră exclusiv în domeniul „pieselor bucureștene” ale scriitorului (apărute recent la editura „Minerva”).

Aceste piese au fost zămislite sub auspiciile binecunoscutei mărturisiri a lui: „N-am folosit bicul satirei numai din plăcerea de-a lovi, ci din dorința de a denunța și a îndrepta. Conștiința mi-a ordonat să protestez, să apăr, să visez, să doresc ceva mai bun, mai omenesc, cum spune Gorki”. Aceste partituri dramatice blamează epoca interbelică, „personalitățile”, prejudecățile și vicisitudinile ei, acuză falsa libertate a „high-life”-ului, înfățișează, tragic, neputința evadării din cercul vicios al protipendadei, al „marilor” afaceri care ascundeau mari compromisiuri, mari eșecuri umane. Ritmul vieții acestor oameni, riscurile existenței lor, sînt terifiante. Escrocheria, șantajul, închisoarea, simbolizează doar cîteva din reperele ascensiunii burgheziei interbelice, formată, după alegoria edificatoare a unui personaj, din „corbi care stau la pîndă, vulpi care dau tîrcoale și farisei care uneltesc”. Și Camil Valonide, eroul principal al comediei *Dansul milioanelor* (1922), își desfășoară întreaga activitate gazetărească (gazetarul epocii inter-

belice este prezent în toate piesele de care ne ocupăm aici), sub semnul Codului Penal, căci pentru el viața nu poate avea vreun sens în afara riscului: „Nu cunoști subtilitățile meseriei de ziarist! Eu sînt un echilibrist de forță, dragă! Umblu pe sîrmă, e drept, dar îmi cunosc meșteșugul!” — mărturisește unui „naiv” onest. Cerințele existențiale sînt draconice, în acea societate care pretinde o „ingeniozitate” ascuțită, o îndeminare aparte, căci, vorba poetului: „Ce multe lucruri trebuie să inventezi ca să nu mori!”. Eroii noștri slalomează cu dexteritate printre însemnele posibilului, ignorînd de multe ori verosimilul, dovedind o viclenie politică neobișnuită. Ziaristul arivist Iorganda din *Inspectorul broaștelor* (1919) — spre exemplu — reușește să dețină în același timp mai multe funcții — toate sinecure — pentru a face față vieții grele. Primind avertismente — mai mult sau mai puțin formale — din partea mai-marilor vremii (pentru aceeași dexteritate în „mersul pe sîrmă”), el nu numai că reușește să le neutralizeze, dar în plus încasează o mie de lei din fondurile secrete de la prefectul poliției, e înscris pe tabloul măturătorilor din București deținînd totodată și funcția de vardist de stradă, apoi așteaptă ca prefectul județului să-l facă notar la Jilava, „conu Tilică” — perceptor la Mehedinți, iar ministrul domeniilor, „inspector al broaștelor”, funcție a cărei semnificație precisă nu îi este prea clară. Merită observat că atunci, la noi, acționa principiul incompetenței, în legea cărui competentul — respectiv fanaticul profesor Amedeu Vircolac — este substituit de incompetentul Iorganda. Dar și acesta, la rîndul lui, va fi victima unei mașinații — un fals mandat de arestare, emis de „amicul” său Bîrcu pentru a dovedi domnișoarei pe care-o curta ziaristul nostru „de unde se recrutează deputații de mîine, refor-

matorii țării, moralizatorii!"; pentru că lanțul loviturilor de culise pare nesfârșit, ca „lanțul slăbiciunilor”.

Este admirabilă înverșunarea cu care Eftimiu demască clanul așilor fraudei, pe afaceriștii „ciorilor conservate”, pe cei care trec *boi* pe sub ochii grănicerilor cu permis pentru *oi* (adăugînd un „b” înainte), pe cei care păcălesc statul, vînzîndu-i vaci inexistente; sau cei care întrebuițează „sfînta taină” a spovedaniei, în scopul șantajării cucoanelor cu eugetul nu foarte curat. Am hazarda afirmația că, dacă documentele istorice ale epocii ar dispărea, aceasta ar putea fi reconstituită după piesele autorului. — ce-i drept, nu prea amabile cu epoca. Cu o epocă în care pînă și copiii sînt timpuriu ulceratei de relele secolului, dovînd o prematură vocație politică (ca Micu sau Pușa din *Parada* — 1959). Și în cazul copiilor lui Eftimiu rămîne valabilă caracterizarea pe care Arghezi o făcea — într-o „tabletă” — copiilor din literatura lui Caragiale: «vorbesc ca niște octogenari și au ticul bătrîneții, legănată de o paralizie familiară: biberonul îl moștenesc părinții, iar fătul din scutele, în loc de țîțe, sugă țigara „Intimclub”». Și nu este unica trimitere care se poate face la teatrul marelui umorist. Dincolo de puternicele implicații sociale ale satirei, ni se pare uneori că, în detaliu, diferite scene ale comediilor lui Eftimiu par descinse direct din piesele lui Caragiale. Astfel, tot în *Parada* întîlnim (în actul doi) o secvență care ne amintește începutul *Scrisorii pierdute* :

„MIELU : Mai citește o dată, cu glas tare !

FANE : Ce să mai citești, coane Mișule ! Familii !

MIELU : Citește, domnule ! (*Se preumblă nervos*).

FANE (*citește*) : „Arivistul fără scrupule, șperțarul Mișu Brebu, e feciorul lui State Brebu, circiumarul vestit prin rapacitatea și meschinăria lui...”

MIELU : Tata. Canaluile !

FANE : „A trecut prin Universitate tîrîș-grăpiș. La Paris nu l-a văzut nimeni pe la facultate. Cine știe prin ce seamatorie s-a pomenit doctor în drept !”

MIELU : Mizerabili ! Continuă !” ș.a.m.d.

Apoi, acești eroi, dominați de aspirația de-venirii, fascinați — sub mantia aceluiași motiv — de „mersul pe sîrmă”, supraîncărcați de acțiuni (caracteristici baroce) dar și de numeroase metafore și aluzii lvegești (la Cresus, Praxitele, Apelles, Dalila, Regele Lear ș.a.) ne sînt familiari datorită multor opere dramatice ale perioadei interbelice. Cîteva fraze din *Inspectorul broaștelor* pregătesc umorul absurd al jonglerilor lingvistici din teatrul lui Ciprian; șantajele ziaristice — piesele lui Ion Luca și Sebastian, iar mai aproape de noi, *Fetele Didinei* (1968) înfățișează apusul societății incapabile să înțeleagă istoria (și obligată, așa cum spunea Goethe, s-o retrăiască) după aceiași parametri fixați și

loria Lovinescu în *Citadela sfîrmată*. Aceste filiații nu numai că nu atenuază originalitatea lui Victor Eftimiu, dar îi rezervă, dimpotrivă, un loc precis marcat în rîndul numelor de seamă ale teatrului românesc.

Aceasta este lumea „pieselor bucureștene” scrise de Victor Eftimiu, abordată necruțător, în adevărata ei lumină, despoleită. O lume care, în spatele fardului de lux, pene de struț și automobile elegante, ascundea adultul, complexele monstroase și veniturile suspecte. Un univers în fața căruia Vagabondul din *Omul care a văzut moartea* (1928) avea să clameze dureros, inutil: „...nu știți cit de frumoasă e viața! O risipiți în nimicuri, treceți pe lingă ea, o otrăviți cu prejudecăți, cu ambiții neroade, umblați după bani, după situații, vă prindeți unii pe alții și vă făuriți singuri chilio de temniță... Am vrut să vă aduc ceva din vîntul depărtărilor, descătușarea. Nu m-ați înțeles. Lăsați-mă să plec: mă cheamă viața... libertatea!”. Și totuși, această chemare a libertății, a purității a fost azuzită de multe personaje din teatrul de care ne ocupăm. Și Camil Valonidy a crezut la un moment dat că va putea să se smulgă din lumea discursurilor politice, și a certurilor la colț de stradă; și Doica din *Marele duhovnic* avea nostalgia vieții la țară; ba chiar Sache Alboteanu fredona melancolic de dimineață pînă seara: „Căpitane de vapor, / Nu cunoașteți vreo altă țară ? / Duce-m-aș, tare mi-e dor, / Liniște și primăvară !”.

Însă tragedia acestor eroi nu poate fi despărțită de tragedia epocii în care trăiesc, iar confesiunile lor se pierd în vidul anonimatului. Ca și eroii cehoveni, ei știu că „soarele va răsări și pe ulița lor”, dar nu știu cînd, cum, în ce fel. Sînt sortiți să piară odată cu pasivitatea lor, așa cum căpitani de corăbii se scufundă odată cu navele. „Comediile” lui Victor Eftimiu conjugă în adîncul lor risul și plînsul, ne oferă „rezumatul și cronica scurtă a epocii”.

Și, ca atare, merită consemnate.

BOGDAN ULMU

